

שסדר הזאות אינו מעכב – במתנות המזבח. (בטעמו של חילוק זה – ע' בחדושי ר' אריה לייב מאלין ח"ב יד). והחזו"א (או"ח קכו, ח) כתב לפרש שיטת הרמב"ם בדרך אחרת. ולדבריו אין חילוק בין הזאות המזבח להזאות הפרוכת (וע"ע בספר חונן דעה יומא ס, עמ' שסד).

'אם כיפר כילה...' – ע' במובא להלן נב.

(ע"ב) 'אלא מה תלמוד לומר לפר – זה פר העלם דבר של צבור. לפר – זה פר כהן משיח' – פירושו: ועשה לפר – פר העלם דבר המדובר בפרשה [ולדעת רבי, לרבות פר יום הכפורים], כאשר עשה לפר החטאת... זהו פר כהן משיח – הקישם הכתוב לכל דיניהם, כדלהלן.

'אלימא פר יוה"כ ושעיר יוה"כ – איכא למיפרך מה להנך שכן נכנס דמם לפני ולפנים. אלא פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים – איכא למיפרך מה להנך שכן מכפרין על עבירות מצוה ידועה...' – לכאורה היה יכול לפרוך גם כאן באותה פירכא; מה להנך שכן אין נכנס דמם לפני ולפנים, תאמר בפר יוה"כ פ. ואפשר שנוח לו יותר לומר פירכא של דין בחיוב, מפירכא של שלילה – 'שכן אין דמה... (רש"ש. וע"ע בפירוש הנצי"ב דרך אחרת).

'אלא פר העלם דבר של צבור ושעיר של יום הכפורים' – וכן היה יכול לומר, פר יום הכפורים ושעירי עבודת כוכבים (ברכת הובה; חק נתן).

דף מא

(ע"ב) 'משל למלך בשר ודם שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו...' – כי הבאת יותרת וכליות שהם בשר ולא חלב, מורים על פגם מקור החטא, שהכליות הן היועצות לחטוא, ויותרת הכבד – שורש התאוה. ומשום כך מיעט לפרש בציבור, לאהבתם המרובה, אף יותר מכהן גדול בעצמו [כמבואר ביומא נב].) שחביבותו של כהן גדול – מפני חביבות הקהל, משלחיו, היא באה. וכן גם הכוונה במשל הסמוך; אם רובה של מדינה סרחה כביכול אין קדושה, אבל אם כהן גדול לבדו סרחה, הלא יש אחר שראוי להיות כהן גדול (חדושי הנצי"ב).

וגם צד של שבח לציבור יש במשל השני; משל למלך שאמר כל העובר על דברי – יביא קנס אל בית המלך החדרה, וכאשר עבר אוהבו והוכרח להביא הקנס לבית המלך, יצא המלך מחדרו להראותו חיבתו כדי שלא יתבייש אוהבו ממנו כשמביאו לפניו – לכך לא נאמר 'פרכת הקדש' בציבור (עפ"י בן יהודע. [ומהרש"א פרש שני המאמרים לשבח הכהן הגדול יותר מן הציבור]).

ענין נוסף על דרך הרמז, מספר 'אמרות טהורות' (לרש"ש מאמשינוב זצ"ל): 'כי יש עבודה ותורה – הכהן המשיח הוא עבודה. אם נתקלקלה בחינת עבודה, עוד יש עמוד שעל ידו תחזור הקדושה, ויש עוד 'פני פרוכת הקודש', אבל אם כל עדת ישראל ישגו, שהם הסנהדרין, אז גם כן נתקלקל צנור התורה ח"ו ונסתלקה הקדושה'.
(יעוין בספר אגרא דכלה ס"פ וארא).

'אין מפגלין בחצי מתיר' – בכל המקומות בגמרא ובתוספתא שדנו על פיגול בחצי מתיר, לא מצאנו שדנו אלא במחשבת 'שלא בזמנו' אבל ב'שלא לשמו' – לא נזכר. ונראה שיש לחלק ביניהם; מחשבת פיגול תלאתה תורה באם האכל יאכל והרי מחשבתו על אכילת אדם או אכילת מזבח, ולפי שהעבודות הן אלו המתירות את הקרבן לאכילת האדם או המזבח, לכך צריך שיפגל ב'מתיר' שלם ולא בחצי מתיר. אבל מחשבת שלא לשמו שאינה תלויה כלל באכילה אלא היא מחשבת העבודה כשלעצמה – אין הפרש בין מתיר שלם לחצי, וגם בחצי מתיר פסול מן התורה. [גם מצינו נידון זה בש"ס, לענין מחשבת ערלים בקרבן פסח; כי גם שם מחשבתו היא שיאכלו הו ערלים, ודומה בכך למחשבת פיגול] (עפ"י אור שמח הל' פסולי המוקדשין טז). וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ג נא, ג שגשג ונתן לפי"ז לבאר דברי התוספתא קרבנות א, ד; פסחים ד. וכן בחדושי הר צבי הסתפק בדבר. וכן צידד בקה"י ריש מנחות. ואילו בחזו"א (קמא כו, א) נראה שנקט בפשיטות שאין חילוק, כפי שהעיר בקה"י. פשוט שכל נידון האחרונים שייך רק לפי דברי התוס' שאם אין מפגלין בחצי מתיר – הקרבן כשר מהתורה. אבל יש אומרים בדעת הרמב"ם שפסול מן התורה (כ"כ באחיעזר), ורק דין 'פיגול' אין בחצי מתיר, ולפי"ז פשוט שאין לדון על מחשבות פסול אחרות בחצי מתיר. וכבר תמוה מהמבואר במנחות יד: שלחכמים אינו פסול אלא מגורה דרבנן.

'קסבר כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה' – נראה לכאורה שגם חכמים החולקים כאן, מודים בעלמא לסברת 'על דעת ראשונה הוא עושה', כמו שהובא בתחילת המסכת ללא חולק (וע' במובא שם שכן נפסקה ההלכה לענין ציצית ועוד). ורק כאן שהנידון הוא על מחשבת איסור, אין לפסול אם לא חשב בפירוש, אבל במחשבת הכשר כגון 'לשמה', אם חשב בעבודה אחת ועשה השניה בסתמא – על דעת ראשונה הוא עושה. (עתוס' ב: ד"ה הא – שגם בשתי עבודות אומרים כן).

תדע שיש לחלק כן, שהרי בתחילת המסכת מוזכרת גם סברת 'הוכיח סופו על תחילתו', שאם עשה עבודה ראשונה בסתם ועבודה שניה במחשבת 'לשמה' – הרי זה כאילו חישוב גם בראשונה. ואילו כאן הלא מוכח שאין אומרים כן, שהרי ריש לקיש העמיד משנתנו כר' מאיר ומשום 'כל העושה... ומדובר ששתק בעבודה אחת ופיגל באחרת. ובאופן זה מפורש במשנה שאם האחרונה במחשבת פיגול – פסול ואין בו כרת. הרי שאין אומרים 'הוכיח סופו על תחילתו' להחשיב שפיגל גם בראשונות. המוכח שלענין מחשבות פסול שאני, שאין לפסול אלא בכוונה מפורשת יותר. סברא דומה לזו ע' בזבח תודה להלן קת; אין אומרים 'סתמא לשמה' אלא כששוחט בפנים ולא בשחוטו חוץ. וע"ע בשפת אמת ריש מנחות לענין מי ששחט של"ש אם די בשאר עבודות שיעשה בסתמא. וי"ל. וכן צריך לחלק בין נידוננו לנידון שבחולין לט: שאומרים 'הוכיח סופו' אליבא דרשב"ג אף במחשבת איסור. ועמש"כ שם (וע"ע קהלות יעקב כתובות ב, א). וכן בתוס' פסחים (ס. ד"ה אי) משמע ששייכת סברת 'הוכיח סופו' במחשבת של"ש – כאשר העיר הנצי"ב שם.

אפשר שאפילו אם יאמר אחר כך שלא עשה על דעת ראשונה אלא בסתם ללא כוונה, אנו דנים את מעשהו על דעת ראשונה (עפ"י אור זרוע – יבום תרי"א).

בספר שפת אמת (מנחות טז). צדד לומר כן אלא שהקשה מסברא כיצד יתכן לעשות פיגול ללא מחשבה. ועוד הקשה לפי"ז מה תרצו בגמרא ששתק באחת מהם ופיגל בשניה או בשלישית, מה מועיל גילוי דעת בשלישית לבטל הפיגול שחל בשניה בסתם. ונראה לכאורה שקושיא אחת מתורצת בחברתה, כי באמת אין פיגול ללא מחשבה אלא מכח שאדם עושה מעשיו על דעת ראשונה הרייה כמו שאמר בפירוש על דעת ראשונה אני עושה. ואולם כשיש הוכחה שלא עשה ע"ד ראשונה, גם אם ההוכחה נראית רק לאחר מכן – אין כאן פיגול.

'לעולם רבנו היא ומאי כתיקנו כתיקנו לפיגול' – ולכך נקט 'כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה' ולא נקט להפך, כדי להשמיענו רבותא שאפילו חשב בתחילה מחשבת פיגול ואחר כך שתק, אין אומרים 'על דעת ראשונה הוא עושה' הלכך פסול ואין בו כרת, וכמו שכתב רש"י.

'אמר רבא: מאי שלא כתיקנה – חוץ למקומו...' – ונקט 'נתן כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה' ולא להפך – להשמיענו שאעפ"י שחשב בתחילה 'חוץ לזמנו', מוציאה מחשבת 'חוץ למקומו' שלאחריה מדי מחשבת פיגול הקודמת, ודלא כרבי יהודה (כ"ט): שכל שקדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום פיגול ויש בו כרת.

עוד יש לפרש שעיקר הדיוק דלעיל לא היה מכך שהיה צריך לשנות להפך: 'אחת שלא כתיקנה וכולן כתיקנה', שאין לדקדק בכך לפי משפט הלשון, אלא דייק מכך שלא קיצר ושנה 'כולן כתיקנו חוץ מאחת' – מזה רצה ללמוד שיש חילוק בסדר המחשבות ומשום 'כל העושה על דעת ראשונה עושה', לכך דקדק התנא לכתוב 'כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה'. אבל עתה שמעמיד ב'חוץ למקומו', מובן שצריך לנקוט לשון 'ואחת שלא כתיקנה' ולא 'חוץ מאחת' – שאין במשמע שחשב בה מחשבת חוץ למקומה, כי הייתי מפרש בשתיקה, הלכך כבר אין לדייק. ומה שנקט התנא באופן של 'חוץ למקומו' – אידי דתנא רישא שבחטאות חיצוניות אפילו באופן זה פיגול ובכרת, נקט גם בסיפא כן, וכדלהלן.

'רב אשי אמר: שלא לשמו' – רב אשי בא לדייק מלשון המשנה, שברישא שנה 'ואם נתן את הראשונה חוץ לזמנה ואת השניה חוץ למקומה פיגול', ובסיפא שנה: 'כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה פסולה' – ולא נקט 'חוץ למקומה'. מכאן שבא התנא להכליל גם 'שלא לשמה'. ונראה שהתנא בא לחדש בשניהם; ברישא אמר שאפילו מחשבת 'חוץ למקומו' שהיא כעין מחשבת הזמן וסמוכה לה בכתוב לא יחשב – אינה מוציאה ממחשבת הזמן. ובסיפא בא לומר שאפילו מחשבת 'שלא לשמו' שאינה כלולה עם מחשבת הזמן בכתוב, גם היא מוציאה מדי פיגול (חדושי הנצי"ב).

דף מב

'הכא במאי עסקינן כגון שפיגל בשחיטה דחד מתיר הוא' – משמע מרש"י שמדובר כשפיגל בשחיטת הפר השני. אבל פיגל במתנות הדם של הפר השני – הרי זה חצי מתיר. [וכן מוכח לקמן (בע"ב), שהעמידו לר' מאיר בארבעה פרים].

וטעם הדבר, כי השחיטה היא בגדר 'מתיר' שלם לזריקת הדם, ואולם זריקת הדם של הפר השני, אינה 'מתיר' בפני עצמו להקטרת האימורים אלא בצירוף זריקת דם הפר הראשון, לכך הזריקה לעולם 'חצי מתיר' (שפת אמת. וכ"כ בקיצור בקרן אורה. וע"ע בחדושי הנצי"ב).

וע"ע חו"א (קמא לא, א) ואחיעזר (ח"ב ה, ח) שבארו שזריקת כל פר נחשבת 'מתיר' גם לפר האחר ולא רק לעצמו, לפי שאין מקטירים את חלבי הפרים כולם עד שנשלמו ההזאות ולא חיסר כלום מהן.

(ע"ב) 'מכדי כרת לא מיחייב עד שיקרבו כל מתיריו... והא כיון דחשיב ביה בפנים פסולה כמאן דלא אדי דמי, כי הדר מדי בהיכל, מיא בעלמא הוא דקא אדי?' – 'צריך באור דאם כן בכל